

MAŁŻEŃSKIE USTROJE MAJĄTKOWE

Wraz z zawarciem związku małżeńskiego, wiele ulega zmianie. Małżeństwo zmienia status cywilny, stwarza pierwszeństwo małżonków do dziedziczenia po sobie, stwarza między nimi stan powinowactwa, który z kolei prowadzi do tzw. przeszkód małżeńskich, czyli m.in. prawa odmowy składania zeznań. Są to jedynie przykładowe skutki jakie niesie za sobą wstąpienie w związek małżeński. Jednak jedną z najważniejszych zmian jest powstanie ustroju majątkowego pomiędzy małżonkami. Mogą oni zgodzić się na ustrój ustawowy, ale także mogą wybrać ustrój majątkowy umowny. Poniżej zostaną omówione wszystkie ich rodzaje.

Ustawowy ustrój majątkowy powstaje z chwilą zawarcia małżeństwa, lub zniesienia separacji, z mocy samej ustawy. Nie powstanie on jedynie w sytuacji, w której jeden z małżonków był w tym czasie ubezwłasnowolniony lub ogłoszona została jego upadłość. Ważne jest, że w przypadku ubezwłasnowolnienia, musi być ono stwierdzone sądownie. Nie wystarczy zaistnienie samych tylko przesłanek kwalifikujących daną osobę do jej ubezwłasnowolnienia. Ustawowy ustrój umowny może powstać w takich sytuacjach jedynie po uchyleniu ubezwłasnowolnienia, czy postępowania upadłościowego. Ustawowy ustrój majątkowy tworzy między małżonkami wspólność majątkową, która polega na tym, że w małżeństwie istnieje wspólny majątek, do którego prawa ma każdy z małżonków. Nie oznacza to jednak, że w jednej chwili wszystko co małżonkowie posiadają staje się własnością wspólną. Każdy z małżonków zachowuje bowiem swój odrębny majątek osobisty. Ze względu na to istotne jest, aby wiedzieć co znajduje się w której masie majątkowej.

Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy nie wymienia wszystkich składników majątku wspólnego, ale określa, że znajdzie się w nim to, co małżonkowie nabyli w czasie trwania małżeństwa, zarówno przez nich oboje, jak i przez jednego z nich. Ustawa podkreśla, że szczególnie znajdować się w nim będą pobrane dochody z zarobkowej działalności i wynagrodzenia za pracę każdego z małżonków, dochody z majątku wspólnego, jak i osobistego (może to być np. czynsz za najem mieszkania, które wchodzi w skład majątku osobistego jednego z małżonków), środki zgromadzone na rachunku otwartego lub pracowniczego funduszu emerytalnego każdego z małżonków, czy kwoty składek zewidencjonowanych na subkoncie. Ustawa wymienia natomiast wszystkie składniki majątku osobistego, co bardzo ułatwia nam rozdział tych dwóch mas majątkowych. Wymienia je art. 33 Kodeksu Rodzinnego i Opiekuńczego, brzmiący następująco:

”Art. 33 [Skład majątku osobistego] Do majątku osobistego każdego z małżonków należą:

1. przedmioty majątkowe nabyte przed powstaniem wspólności ustawowej;

2. przedmioty majątkowe nabyte przez dziedziczenie, zapis lub darowiznę, chyba że spadkodawca lub darczyńca inaczej postanowił;
3. prawa majątkowe wynikające ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom;
4. przedmioty majątkowe służące wyłącznie do zaspokajania osobistych potrzeb jednego z małżonków;
5. prawa niezbywalne, które mogą przysługiwać tylko jednej osobie;
6. przedmioty uzyskane z tytułu odszkodowania za uszkodzenie ciała lub wywołanie rozstroju zdrowia albo z tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę; nie dotyczy to jednak renty należnej poszkodowanemu małżonkowi z powodu całkowitej lub częściowej utraty zdolności do pracy zarobkowej albo z powodu zwiększenia się jego potrzeb lub zmniejszenia widoków powodzenia na przyszłość;
7. wierzytelności z tytułu wynagrodzenia za pracę lub z tytułu innej działalności zarobkowej jednego z małżonków;
8. przedmioty majątkowe uzyskane z tytułu nagrody za osobiste osiągnięcia jednego z małżonków;
9. prawa autorskie i prawa pokrewne, prawa własności przemysłowej oraz inne prawa twórcy;
10. przedmioty majątkowe nabyte w zamian za składniki majątku osobistego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.”

Ustawa ustanawia jednak pewne wyjątki. I tak stanowi, że przedmioty zwykłego urządzenia domowego, których oboje małżonkowie używają, wchodzi do ich majątku wspólnego, nawet jeśli zostały nabyte przez dziedziczenie, zapis lub darowiznę, chyba że darczyńca lub spadkobierca postanowili w inny sposób.

Wspólność majątkowa małżonków charakteryzuje się również tym, że każdy z nich może daną rzecz współposiadać i korzystać z niej, ale w taki sposób by dało się to pogodzić z korzystaniem i współposiadaniem drugiego z małżonków. Małżonkowie muszą współpracować ze sobą w kwestii zarządzania ich majątkiem, informować się o jego stanie, itp. Prawo zezwala na zarządzanie majątkiem wspólnym przez jednego z małżonków samodzielnie. Drugi z małżonków może się jednak sprzeciwiać tym działaniom, lecz z paroma wyjątkami. Są to czynności wykonywane w ramach działalności zarobkowej, w bieżących sprawach życia codziennego oraz dla zaspokojenia zwykłych potrzeb rodziny.

Są również takie czynności, których jeden małżonek nie może wykonać samodzielnie i potrzebuje do tego zgody drugiego małżonka. Są to takie działania, które prowadzą do zbycia, obciążenia, kupna prawa rzeczowego do lokalu czy budynku, nieruchomości, czy użytkowania wieczystego, ale również do oddania nieruchomości do użytkowania lub pobierania z niej pożytków. Będzie to również zbycie, obciążenie, kupno i wydzierżawienie gospodarstwa rolnego lub przedsiębiorstwa, jak i również darowizna z majątku wspólnego małżonków, oprócz drobnych darowizn, których zwyczajnie dokonujemy na co dzień (np. podarowanie 50,00zł wnuczce przez jej babcie). Pożytkami są dochody jakie uzyskujemy z danej rzeczy. Może to być czynsz, który otrzymujemy z wynajmu mieszkania (pożytki cywilne), ale także jabłka z posiadanego przez nas drzewa (pożytki naturalne). Jeśli pomimo braku zgody, jeden z małżonków zawarł daną umowę, będzie ona ważna jedynie, jeśli

drugi z małżonków ją potwierdzi. Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy przyznaje nawet drugiej stronie umowy pewne uprawnienie – może on bowiem wyznaczyć termin, w którym drugi z małżonków ma potwierdzić daną umowę. Po upływie wyznaczonego terminu, uważa się, że małżonek odmówił wyrażenia wymaganej zgody i umowa jest nieważna. Jeśli chodzi natomiast o jednostronne czynności prawne, np. wypowiedzenie umowy dzierżawy, bez wymaganej zgody małżonka, od samego początku będzie nieważna. W ostateczności, jeśli jeden z małżonków odmawia wyrażenia zgody, lub nie można się z nim porozumieć, drugi małżonek może wystąpić do sądu o zezwolenie na dokonanie danej czynności. Będzie ono wydane, jeśli dokonania danej czynności wymaga dobro rodziny. Z ważnych powodów sąd może również pozbawić jednego z małżonków prawa do samodzielnego zarządu majątkiem wspólnym w ogóle. Jeśli chodzi o zaciągnięte długi lub inne zobowiązania, jeśli stało się to za zgodą małżonka, wierzyciel będzie żądał zwrotu z majątku wspólnego, natomiast jeśli stało się to bez zgody małżonka, z majątku osobistego tego, który zaciągnął zobowiązanie. Dłużnik będzie tak samo odpowiadał majątkiem osobistym, jeśli długi zostały przez niego zaciągnięte przed powstaniem małżeńskiej wspólności majątkowej – przed zawarciem małżeństwa.

Wspólność majątkowa małżeńska ustaje z chwilą zawarcia przez małżonków notarialnej umowy, w przypadku rozwodu, separacji, unieważnienia małżeństwa, śmierci lub ubezwłasnowolnienia jednego z małżonków oraz w sytuacji, kiedy z ważnych powodów, rozdzielną majątkową orzeknie sąd. Ważnymi powodami będą np. alkoholizm, trwonienie majątku, brak współpracy małżonków w zarządzaniu majątkiem wspólnym lub taka sytuacja, w której jeden z małżonków zatrzymuje majątek wyłącznie dla siebie. Po ustaniu wspólności oboje małżonkowie mają takie same udziały w ich majątku wspólnym. Równe udziały przysługują małżonkom zarówno niezależnie od tego, w jakim stopniu każdy z nich przyczynił się do jego powstania, jak i niezależnie od tego, z jakich powodów ustała ustawowa wspólność majątkowa. Jedynie z ważnych powodów każdy z małżonków może żądać, aby podział majątku nastąpił z uwzględnieniem przyczynienia się ich do jego powstania. Oceniając tę kwestię, bierze się pod uwagę również wkład włożony w pracę przy wychowaniu dzieci, jak i we wspólnym gospodarstwie domowym.

Warto mieć na uwadze i po prostu pamiętać o tym, że nie musimy godzić się na zawiązanie z naszym małżonkiem ustawowej wspólności majątkowej, ale możemy zdecydować się na jeden z ustrojów majątkowych umownych, jakie Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy nam „proponuje”. Pierwszym wariantem jest wspólność majątkowa rozszerzona, którą można ustanowić za pomocą umowy, zawartej z małżonkiem, w formie aktu notarialnego. Jak sama nazwa wskazuje mamy tu do czynienia z rozszerzeniem majątku wspólnego małżonków o majątek nabyty przez jednego z nich przed zawarciem małżeństwa. Nie będą więc one należeć już do majątku osobistego, ale do majątku wspólnego. Jednak nie wszystkie składniki majątku osobistego mogą zostać tam „przeniesione”. Kodeks stanowi, że do majątku wspólnego nie mogą należeć:

- 1) „przedmioty majątkowe, które przypadną małżonkowi z tytułu dziedziczenia, zapisu lub darowizny;
- 2) prawa majątkowe, które wynikają ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom;
- 3) prawa niezbywalne, które mogą przysługiwać tylko jednej osobie;

- 4) wierzytelności z tytułu odszkodowania za uszkodzenie ciała lub wywołanie rozstroju zdrowia, o ile nie wchodzi one do wspólności ustawowej, jak również wierzytelności z tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę;
- 5) niewymagalne jeszcze wierzytelności o wynagrodzenie za pracę lub z tytułu innej działalności zarobkowej każdego z małżonków.”

Prawem niezbywalnym, przysługującym tylko jednej osobie będzie np. prawo pierwokupu, czy prawo odkupu, a przykładem prawa majątkowego, wynikającym ze wspólności łącznej – prawa majątkowe wynikające z umowy spółki cywilnej.

Zamiast rozszerzać wspólność majątkową, można ją również ograniczyć. Ograniczona wspólność majątkowa charakteryzuje się wyłączeniem z majątku wspólnego, niektórych jego części składowych. Przykładowo, może to dotyczyć działki, nabytej już po zawarciu małżeństwa. Zgodnie z „tradycyjną” wersją wspólności majątkowej, taka działka weszłaby do majątku wspólnego małżonków. Natomiast ustawa daje im możliwość włączenia jej do majątku osobistego jednego z nich. Wspólność majątkową, tak samo jak rozszerzyć, można ograniczyć poprzez umowę małżonków zawartą w formie aktu notarialnego.

Największą popularnością cieszy się natomiast trzeci wariant umownych małżeńskich ustrojów majątkowych – rozdzielność majątkowa. Umowę taką małżonkowie zawierają po zawarciu małżeństwa lub nawet przed jego zawarciem. Prawidłową formą takiej umowy jest akt notarialny. Rozdzielność majątkowa może również powstać poprzez sądowe orzeczenie separacji, wprowadzenia przymusowego ustroju rozdzielności majątkowej (który zostanie omówiony w dalszej części artykułu). Rozdzielność powstaje także z mocy samego prawa, kiedy jeden z małżonków zostaje ubezwłasnowolniony lub gdy zostanie ogłoszona jego upadłość. Funkcjonując w tym ustroju majątkowym, małżonkowie nie mają żadnego majątku wspólnego, ale dwa odrębne, a np. osiągnane dochody zachowują wyłącznie dla siebie oraz samodzielnie nimi, jak i całym majątkiem, zarządza. Każdy z nich zachowuje zarówno majątek zgromadzony przed zawarciem umowy o ustanowienie rozdzielności, jak i po jej zawarciu. Nie ma jednak przeszkód, aby małżonkowie pozostawali współwłaścicielami np. wspólnie zakupionego mieszkania. Natomiast największą zaletą rozdzielności majątkowej, jest fakt, że nie odpowiadają za długi, które zaciągnął drugi małżonek.

Czwartym i ostatnim już rodzajem umownego małżeńskiego ustroju majątkowego jest rozdzielność majątkowa z wyrównaniem dorobków. Ustanowić ją można również przy pomocy umowy w formie aktu notarialnego i jest ona dobrym rozwiązaniem dla małżonków planujących ustanowić rozdzielność, z których jedno z nich nie pracuje, ale zajmuje się domem i dziećmi. Jest tak dlatego, że rozdzielność majątkowa z wyrównaniem dorobków pozwala zabezpieczyć interesy małżonka, który nie zarabia lub zarabia mniej od drugiego. Dorobkiem będzie masa majątkowa zgromadzona przez każdego z małżonków już po zawarciu umowy. Każdy z małżonków posiada swój własny dorobek i może zarządzać nim samodzielnie, wedle uznania. Po ustaniu rozdzielności, np. w przypadku rozwodu, małżonek, którego dorobek jest mniejszy może żądać jego wyrównania z dorobkiem drugiego małżonka. Dorobek może zostać wyrównany przez zapłatę lub przeniesienie

praw – np. prawa własności samochodu. Małżonkowie zawierają porozumienie co do wysokości i sposobu wyrównania dorobków, a jeśli nie będą w stanie do tego dojść, wyrównanie zostanie dokonane przez sąd. W przypadku śmierci jednego z małżonków wyrównanie odbywa się pomiędzy drugim małżonkiem a spadkobiercami zmarłego.

Wyżej wspomniany został tzw. „przymusowy ustrój majątkowy”. Powstaje on wraz z orzeczeniem separacji, ubezwłasnowolnienia jednego z małżonków lub wraz z ogłoszeniem jego upadłości. W sytuacji, w której zniesie się separację, uchyli ubezwłasnowolnienie, czy umorzy, ukończy lub uchyli postępowanie upadłościowe, pomiędzy małżonkami powstanie, z mocy prawa, ustawowy ustrój majątkowy, o którym była mowa na samym początku. Przymusowy ustrój majątkowy może być również ustanowiony przez sąd. Każdy z małżonków ma bowiem, z ważnych powodów, prawo do żądania jego ustanowienia. Prawo to przysługuje również wierzycielowi, jeżeli udowodni, że spłata długu przez małżonka będącego dłużnikiem wymaga podziału majątku wspólnego małżonków. Wymogiem jest tu jeszcze, aby dane zobowiązanie (dług) było stwierdzone tytułem wykonawczym, czyli decyzją, wyrokiem, czy nakazem zapłaty wydanym przez sąd lub inny właściwy organ. Rozdzielność majątkowa powstaje wraz z dniem wskazanym w orzeczeniu sądu. Najczęściej będzie to dzień wydania orzeczenia, ale niekiedy będzie to data wcześniejsza. Może to wynikać w szczególności z tego, że małżonkowie żyli rozłącznie.

Wczytując się w powyższy opis małżeńskich ustrojów majątkowych możemy poznać zasady jakie w nich obowiązują. Ułatwia nam to wybór jednego z nich oraz pozwala nam poznać i zrozumieć ich mechanizm. To niezwykle ważne, aby wiedzieć w jakiej sytuacji prawnej się funkcjonuje, jakie przysługują nam w niej prawa, a jakie mamy obowiązki. Sytuacje życiowe wielu z nas różnią się mniej lub bardziej, ale warto wiedzieć, że możemy do niej niejako dopasować ustrój majątkowy małżeński, w którym będziemy przez długi czas funkcjonować.

Podstawa prawna:

- ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy (Dz. U. z 2020 r. poz. 1359)

Zadanie realizowane przez Stowarzyszenie Wspierania Aktywności Obywatelskiej CIVIS SUM, finansowane ze środków przekazanych przez Powiat Żarski na podstawie umowy o powierzenie realizacji zadania publicznego pn. „Prowadzenie punktu nieodpłatnej pomocy prawnej i punktu nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego oraz realizacja zadań z zakresu edukacji prawnej na terenie powiatu żarskiego w 2021 r.